

UDRUGA ZA NEZAVISNU MEDIJSKU KULTURU

Šenoina 21/1

ZAGREB

U Zagrebu, 28. veljače 2015.

SAVJET ZA RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA

Sadržaj:

Uvod - str. 2

Prvi novi model: Program dodjele bespovratnih sredstava neprofitnim medijima (MKRH) - str. 2.

- A. Koncept natječaja - str. 3
- B. Transparentnost natječaja - str. 3
- C. Visina i broj potpora - str. 5

Drugi novi model: Fond za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija - str. 10

- A. Jasnoća ciljeva i kriterija - str. 11
- B. Koncept natječaja (iz rakursa portala) - str. 13
- C. Transparentnost natječaja - str. 18
- D. Visina i broj potpora - str. 20

Sažetak - str. 21

Preporuke - str. 22

Novi modeli financiranja neprofitnih medija kao područja djelovanja od interesa za opće dobro

Mjera 13. Nacionalne strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva (2102 - 2016) jest „poboljšati uvjete za djelovanje neprofitnih medija“. Ta mjera predviđa pet provedbenih aktivnosti. „Definiranje zakonskog statusa i novih modela financiranja neprofitnih medija kao područja djelovanja od interesa za opće dobro“ je kao provedbena aktivnost u Strategiji upisana pod brojem 13.2.

Od 2013. godine uspostavljena su dva modela financiranja neprofitnih medija. U istom je razdoblju ugašen jedini dotad postojeći model, tzv. *Programska suradnja u području neprofitnih medija* koji je od 2005./6. godine razvijala Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva (<http://zaklada.civilnodrustvo.hr/category/104/subcategory/300/2992>).

1. Novi model: Program dodjele bespovratnih sredstava neprofitnim medijima (MKRH)

Krajem 2012. godine Vlada RH je donijela Uredbu o kriterijima za utvrđivanje korisnika i načinu raspodjele dijela prihoda od igara na sreću za 2013. Njome je određeno da 7,64% od dijela koji se odnosi na kulturu (ukupno 2.994.928 kuna) bude namijenjeno za „aktivnost - Neprofitni mediji“. Sredstva su za tu namjenu raspoređena Ministarstvu kulture.

Tijekom 2013. godine Ministarstvo kulture je, nakon rasprave u okviru radne grupe u kojoj su uz službenike Ministarstva sudjelovali i predstavnici neprofitnih nakladnika i produkcija, a potom i javne rasprave, sastavilo „[Program dodjele bespovratnih sredstava neprofitnim medijima](#)“. U Ministarstvu naglašavaju da je „program podrške neprofitnim medijima nastavak, s povećanim sredstvima, višegodišnje prakse Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva“ (<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?ID=9967>), odnosno njezine *Programske suradnje u području neprofitnih medija*.

Program je za **opći cilj** postavio „jačanje kritičkog kapaciteta i društvenog utjecaja neprofitnih medija“, a za **posebne ciljeve** - „širenje informativnog opsega (broja tema) i relevantnosti sadržaja (pozadine informacija) postojećih općih i specijaliziranih neprofitnih medija, osnivanje novih neprofitnih medija“ te „profesionalizaciju novinarskog i autorskog rada u neprofitnim medijima“. Program također sadrži i kriterije za ocjenjivanje prijava uz bodovnu listu s obzirom na svaki pojedini kriterij. Ministarstvo je imenovalo i sedmeročlano Stručno povjerenstvo za neprofitne medije sa

zadatkom ocjenjivanja pristiglih prijava i za praćenja rada medija kojima je odobrena potpora, koje potpore procjenjuje na osnovu zadanih kriterija i objavljuje svoje stručne evaluacije. Time se Ministarstvo, u odnosu na Nacionalnu zakladu, znatno približilo zahtjevima koje postavlja Kodeks pozitivne prakse, standarda i mjerila za ostvarivanje financijske potpore programima i projektima udruga (http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_02_16_657.html) - premda još uvijek nije ispunilo sve bitne zahtjeve koje postavlja taj Kodeks.

A. Koncept natječaja

Osnovna UNMK-ova primjedba vezana uz Program dodjele bespovratnih sredstava neprofitnim medijima sastoji se u tome što natječajne propozicije preveliku važnost pridaju „projektnom prijedlogu“ u odnosu na realni sadržaj medija. Smatramo da analiza realnog sadržaja medija u proteklom razdoblju (npr. od godinu dana) treba biti odlučujuća za dodjelu sredstava. Uz nju, za vrednovanje medija važni su još i javni utjecaj (impact), pojedini aspekti organizacijske kulture - prije svega usmjerenost na rad s mlađim novinarima - te operativni plan (koji bi, u slučaju „okrupnjavanja“ obuhvaćao i gore opisani plan integracije). Pitanja iz natječaja, poput: "Kako vaša uređivačka koncepcija doprinosi pluralizmu medijskog polja u Hrvatskoj? Što namjeravate postići ciljevima vaše uređivačke koncepcije? Koliko je vaš medij informativno značajan skupinama kojima se obraćate? Djeluje li na njihovu koheziju, kao platforma za raspravu, povezuje li različite skupine? Na koji je način moguće što konkretnije evaluirati ostvarenje ciljeva vaše uredničke koncepcije?" - promišljaju suštinu novinarske/medijske djelatnosti, pogotovo upućuje li ih se nakladnicima. Na njih bi, inzistira li se na važnosti tih pitanja, trebali odgovoriti članovi i članice Stručnog povjerenstva za neprofitne medije.

B. Transparentnost natječaja

Kodeks pozitivne prakse, standarda i mjerila za ostvarivanje financijske potpore programima i projektima udruga (tč. I, st. 3, alineja 4.) kao jedno od temeljnih načela predviđa „procjenjivanje prijavljenih projekata i programa od strane *stručnih tijela*, osnovanih od davatelja financijskih potpora, koja čine predstavnici tijela državne uprave, znanstvenih i stručnih institucija i neprofitnih pravnih osoba (udruge, zaklade i dr.), *sukladno poslovniku ili drugome aktu o radu stručnih tijela*“.

Ministarstvo je imenovalo Stručno povjerenstvo za neprofitne medije sa zadatkom ocjenjivanja pristiglih prijava i za praćenja rada medija kojima je odobrena potpora, međutim **nije izradilo „poslovník ili drugi akt“ o njegovu radu.** Po okončanju natječaja u 2014. godini uočeno je da je ministrica kulture svojom „diskrecijskom odlukom“ preinačila objavljeni tekst natječaja, i to tako da je povećala njegov ukupan fond za 70.000,00 kuna i dodijelila ga jednom portalu koji nije dobio dovoljno bodova od strane Stručnog povjerenstva, povećavši time broj potpora, predviđen tekstom natječaja, s 21 na 22. Odluke te vrste doprinose stanju pravne nesigurnosti, jer nejasno je koja je njihova pravna osnova i koliki može biti prostor ministrovih diskrecijskih odluka. **UNMK smatra nužnim donošenje pravilnika koji bi jasno regulirao čitavu natječajnu proceduru i isključio različita odstupanja od samog teksta natječaja u tijeku njegove provedbe.** Postojanje takvog propisa vjerojatno bi otežalo i mogućnost da nakladnici koji ne odgovaraju zakonskoj definiciji neprofitnog nakladnika (čl. 48. ZEM-a) prođu formalni dio natječaja i da njihovi prijedlozi budu evaluirani od strane Povjerenstva, kao što se dogodilo na natječaju za „public commissioning“ 2013. godine.

Osim toga, nejasno je zašto Ministarstvo kulture na svojim službenim web stranicama objavljuje više „izdanja“ svojih odluka u vezi natječaja i njihovih rezultata: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=8536>

Ministarstvo je najavilo da bi ubuduće moglo objavljivati izvještaje o realizaciji sredstava i druge "sadržaje korisnika", što bi bilo povećanje transparentnosti koje bi valjalo pozdraviti. **UNMK smatra da bi cjelokupna dokumentacija vezana uz javno financiranje (neprofitnih, ali i drugih) medija trebala biti javno dostupna.**

U proljeće 2014. godine Povjerenstvo za neprofitne medije sastavilo je preporuke za unapređenje programa potpore. Između ostaloga, tražilo pravo na "nešto fleksibilnije" odlučivanje o broju i visini potpora unutar zadanog budžeta; naglasilo je važnost uvođenja *višegodišnjeg financiranja* neprofitnih medija. Prema procjeni povjerenstva, višegodišnje potpore etabliranim medijima iznosile bi "npr. 300 - 400 000 kuna". Založilo se za "što jednostavnije i preciznije" prijave na natječaj, te za sustav bodovanja koji najviše vrednuje "najhrabrije i najkvalitetnije - one koji promiču slobodu govora, koji doprinose pluralizmu, promicanju ljudskih i građanskih prava, kritičnost i propitivanje moćnih - ali poštujući profesionalne i etičke standarde struke". Nažalost, Ministarstvo kulture nije se javno očitovalo o ovim preporukama svojega stručnog tijela.

Ministarstvo kulture je u proljeće 2014. Raspisalo javnu raspravu o uputama za prijavitelje na natječaj, a ne o samom natječaju u njegovim bitnim izmjenama (<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=10770>); UNMK smatra da Upute za prijavitelje ne mogu biti tema javne rasprave.

C. Visina i broj potpora

Strateškim planom Ministarstva kulture za razdoblje 3013.-2016. (<http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Propisi/Strate%C5%A1ki%20plan%20MK%202014.-2016.%20-%20za%20web.pdf>, str. 29.) predviđeno je da Ministarstvo kroz program sustavne podrške očuvanju i razvoju neprofitnih medija financijski u 2014. i 2015. godini tim programom obuhvaća 14 medija, a da u 2016. broj medija obuhvaćenih potporom naraste na 16.

Godine 2013. po završetku natječaja dodijeljeno je ukupno 14 potpora u tri kategorije: tri potpore u iznosu 400.000,00 kuna, osam u iznosu 100 - 200 tisuća kuna te tri potpore u iznosu do 100 tisuća kuna.

Program je po okončanju roka za raspravu unutar radne grupe bio proširen i tzv. pilot projektom - „Ugovaranje novinarskih radova u neprofitnim medijima“ („public commisioning“), koji nije bio predviđen Strateškim planom Ministarstva kulture za razdoblje 3013.-2016., s ciljevima - „jačanja kritičkog kapaciteta i društvenog utjecaja neprofitnih medija, širenja informativnog opsega (broja tema) i relevantnosti sadržaja (pozadine informacija) neprofitnih medija, profesionalizacije novinarskog i autorskog rada u neprofitnim medijima“ te „jačanja autonomije novinara“. Za taj dio programa izdvojeno je dodatnih 249.768,00 kuna iz proračuna Ministarstva kulture. U 2014. godini taj dio programa, iz razloga koji nisu objavljeni, više nije realiziran.

Program dodjele bespovratnih sredstava neprofitnim medijima nastavljen je i 2014./15. godine, raspisivanjem novog jednogodišnjeg natječaja s rokom prijave u rujnu 2014. Bitna razlika u odnosu na prethodni natječaj iz 2013. godine sastojala se u tome da je, uz približno jednaki ukupni fond sredstava predviđenih za dodjelu neprofitnim medijima (2.970.000 kuna, naknadno je diskrecijskom odlukom ministrice dodano još 70.000,00 kn - <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?ID=11513>), ukupan broj potpora povećan s 14 na 21 (na kraju je diskrecijskom odlukom ministrice broj povećan na 22), a najviši iznos potpore smanjen je s 400.000,00 na 250.000,00 kuna. Radi se, dakle, o iskoračenju iz okvira određenog Strateškim planom Ministarstva kulture za razdoblje 3013.-2016.

Postavlja se pitanje omogućava li povećanje broja potpora uz gotovo prepolavljanje njihovog najvećeg iznosa realizaciju deklariranih ciljeva programa: „jačanje /.../ društvenog utjecaja neprofitnih medija“; „širenje informativnog opsega i relevantnosti sadržaja postojećih neprofitnih medija“; „profesionalizacija novinarskog i autorskog rada u neprofitnim medijima“.

Također, uočavamo da se ovakvim povećavanjem broja podržanih medija, uz zadržavanje ukupnog fonda potpore odnosno uz znatno smanjenje maksimalnog iznosa pojedinačnih potpora odstupa ne samo od „brojki“ utvrđenih Strateškim planom Ministarstva kulture za razdoblje 2013.-2016. već i od strategijskih ciljeva uspostavljenih tom Strategijom: „Stabilna financijska podrška i bolji radni uvjeti koji će omogućiti profesionalizaciju rada u sektoru i stvaranje novih medija“, odnosno: „Kontinuitetom financiranja neprofitnih medija povećat će se broj tema koje oni mogu pokrivati, proširiti krug suradnika te utjecati na proširenje dosega.“ Povećavanje broja medija preko 14 (odnosno 16 do 2016), uz zadržavanje istog ukupnog fonda potpore onemogućuje „bolje radne uvjete“ i „profesionalizaciju“, kao niti „povećavanje broja tema“, „proširivanje kruga suradnika“ kao niti „proširivanje dosega“.

U Prilogu 1. prikazujemo podatke o čitanosti portala financiranih na natječaju Ministarstva kulture na dan 29. siječnja 2015. Uz napomenu da je podatke o uspješnosti „proboja na medijskom tržištu“ svakoga od njih nužno promatrati kroz prizmu njegova koncepcijskog usmjerenja, odnosno procjene realnog opsega njegove potencijalne čitalačke publike, valja zapaziti da se samo četiri od njih 15 nalazi iznad tisućitog mjesta na ljestvici posjećenosti svih web stranica koje se „klikaju“ u Hrvatskoj. Ovakvi podaci, smatramo, pružaju dio odgovora na pitanje odgovara li financiranje velikog broja neprofitnih medija (pre)malim iznosima općem cilju natječaja: („jačanje /.../ društvenog utjecaja neprofitnih medija“).

Za razliku od intenzivnih višemjesečnih rasprava kroz koje je 2013. godine koncipiran Program dodjele bespovratnih sredstava, odluka o ovoj bitnoj izmjeni Programa donesena je, bez prethodne temeljite rasprave. Dana 27. svibnja 2014. Ministarstvo kulture je otvorilo savjetovanje sa zainteresiranom javnošću o izmjenama Uputa za prijavitelje <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=10770>, na natječaj kojima je bilo predviđeno da on bude raspisan već 9. lipnja (<http://www.min-kulture.hr/userdocs/images/JAVNA%20RASPRAVA/Upute%20za%20prijavitelje%20neprofitni1.pdf>). Nacrtom tih izmjena bilo je predviđeno da se najviša potpora

prepolovi, da bi tek nakon rasprave bio „uvažen“ dio primjedbi pa je ona ipak podignuta s 200.000,00 na 250.000,00 kn. Nakon savjetovanja Ministarstvo je objavilo „analizu dostavljenih primjedbi“ (<http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/JAVNA%20RASPRAVA/Izvj%C5%A1%C4%87a%20savjetovanja/Neprofitni%202014%20-%20komentari%20zavr%C5%A1nog%20savjetovanja.pdf>) u kojoj se očituje o razlozima radikalnog smanjenja najvišeg iznosa potpore. Citiramo dijelove toga očitovanja:

„Bojimo se da su i najviša dodijeljena sredstva od 400 tisuća kuna zapravo premala da bi se /.../ ostvarili ciljevi Programa u punom opsegu, posebno kad je riječ o radijskim, televizijskim i tiskanim medijima koji mogu imati više produkcijske troškove od informativnih internetskih stranica.

/.../ Po provedbi javnog poziva 2013. godine primijetili smo da je velik broj kvalitetnih i važnih medija, nažalost, ostao bez ikakve podrške. Pritom se često radi o manjim medijima koji djeluju i van Zagreba, nedavno pokrenutima i još nerazvijenih kapaciteta za aplikacije na različite domaće i inozemne natječaje, pa su im i mogućnosti pronalaženja drugih izvora financiranja, ionako male, dodatno sužene.

Dodatno, takvi mediji imaju vjerojatno i manju diskurzivnu snagu kako bi u raspravi nametnuli svoje interese, barem sudeći prema tome da smo svjedočili mnogim usmenim, telefonskim prigovorima na plan raspodjele sredstava, dok pisanih priloga niti sudjelovanja njihovih predstavnika na sastancima, koji se nažalost redovito održavaju u Zagrebu, nije bilo. /.../

S druge strane, velik dio korisnika bespovratnih sredstava od 2013. godine ostvario je i potpore Fonda za pluralizam, nedavno dodijeljene po prvi put.

Zbog svega toga smo odlučili predložiti raspodjelu bespovratnih sredstava koja bi barem malo povećala broj korisnika /.../. Ako bi kvalitet prijave i broj aplikacija ostao na istoj razini kao prošle godine, smatramo da je povećanje broja korisnika opravdano. /.../ Budući da problem nije u jednoj niti drugoj poziciji, nego u nedostatnim sredstvima na raspolaganju, nadamo se da će solidarnost među interesnim skupinama prevladati distribucijski konflikt /.../.”

U Nacionalnoj strategiji stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva (2102 – 2016), Mjera 13 – „Poboljšati uvjete za djelovanje neprofitnih medija“, kao jedan od pokazatelja provedbe navodi i „broj financiranih elektroničkih publikacija“. Tumačenje ovoga pokazatelja na način da broj financiranih elektroničkih publikacija bude što veći, bez obzira na druge okolnosti, pa tako i bez obzira na ukupan fond namijenjen financiranju neprofitnih medija, UNMK smatra kontraproduktivnim. Naprotiv, žele li kreatori i provoditelji mjera medijske politike postići optimalni učinak ulaganjem javnih sredstava u neprofitne medije, moraju uvažavati činjenicu da svaka medijska proizvodnja, pa tako i neprofitna, da bi bila smisljena i opravdana, zahtijeva određenu količinu financijskih i drugih sredstava. Na primjer – Zakon o elektroničkim medijima (čl. 48) limitira plaće u neprofitnim

medijima na „iznos dobiven umnoškom najvećega koeficijenta složenosti poslova za radna mjesta I. vrste i osnovice za izračun plaće“, što u 2015. godini iznosi oko 15 tisuća kuna bruto uvećano za godine staža i druge čimbenike, tj. iznad cca. 180.000,00 za godinu dana. H-Alter, koji pripada uskom krugu neprofitnih medija koji za svoj rad osiguravaju najviše sredstava, o takvom zakonski limitiranom iznosu plaće ne može niti pomišljati. U ovom trenutku H-Alter ima ukupno troje zaposlenih s bruto 2 plaćom od 9.600,00 kn (urednik, projektna voditeljica), odnosno 9.200,00 kn (novinarka / izvršna urednica). Usporedbe radi, u 12. mjesecu 2013.g imali smo petero zaposlenih s bruto 2 plaćom od 9.600,00 kn (urednik, projektna voditeljica) odnosno 8.800,00 kn (troje novinara). Pitanje je može li se medij koji u radnom odnosu ima ukupno troje radnika - urednika, jednu novinarku i projektnu voditeljicu smatrati - ozbiljnim i relevantnim medijem.

Osim toga, očito je da se povećavanjem broja financiranih medija razmjerno povećava ukupna količina pratećih poslova, te ljudskih kapaciteta i energije koji se ulažu u njihovo obavljanje. Povećavaju se, dakako, i ukupni izdaci za svaki od medija, a koji nisu usmjereni primarno na novinarsku/medijsku proizvodnju nego na te poslove: pisanje projektnih prijedloga, izvještavanje, računovodstveni poslovi, programerski, web-dizajnerski itd. kao i oni za hladni pogon (najam prostora, režije, bankovne provizije itsl.)

Pritom smatramo važnim istaknuti i činjenicu neprekidnog usložnjavanja i povećavanja opsega administrativnih poslova koji su nužna pretpostavka neprofitne medijske/novinarske proizvodnje. Natječajni upitnici i izvještaji Ministarstva kulture, a posebno Vijeća za elektroničke medije (o čemu će još biti riječi) daleko su zahtjevniji od onih koje je u sklopu svojega programa imala Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva. Najnovije promjene Zakona o udrugama i novi Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija donose dodatno obaveze koje se odražavaju u povećanju obima administrativnih poslova.

Naposljetku, činjenica je da ovakav *Program dodjele bespovratnih sredstava neprofitnim medijima*, u kojem, s obzirom na prošlogodišnje iskustvo, ne možemo znati unaprijed koliko će iznositi maksimalna potpora za, npr. 2015./16. godinu, drži neprofitne nakladnike u situaciji pravne neizvjesnosti koja bitno utječe na njihov rad, odnosno na nemogućnost planiranja razvoja medija. Primjerice, H-Alter je u jesen 2013., neposredno nakon prihodovanja 400.000,00 kuna na natječaju Ministarstva kulture, započeo s izradom idejnog rješenja za novi dizajn i novi program portala, koji smo dovršili u ljeto 2014. S iznosom od 400.000,00 računali smo kao s trajnim rješenjem - financijskom osnovom na kojoj možemo graditi predviđenu količinu sadržaja na portalu. Uveli smo

nove rubrike, predvidjeli prijevode članaka na engleski, multimediju itd. - da bi se na kraju pokazalo da, prepolavljanjem ovoga dijela prihoda, ne možemo osigurati dovoljno kvalitetnih sadržaja za popunjavanje toga prostora. Osim toga, tijekom 2014. godine angažirali smo dvije novinarke koje su na H-Alteru na stručnom usavršavanju bez zasnivanja radnog odnosa, sukladno Zakonu o poticanju zapošljavanja. Kada bismo odlučili pronaći način za održavanje portala uz ukidanje radnog odnosa - morali bismo istodobno prekinuti i proces stručnog usavršavanja ovih dviju kolegica, jer Zakon o poticanju zapošljavanja predviđa mentora koji je u radnom odnosu kod poslodavca.

Povećanje broja medija uključenih u potporu s 14 na 21 (22) bio je, dakle, *ad hoc* potez, nepromišljen, neprodiskutiran i neutemeljen na postojećim strateškim dokumentima, kojim se onemogućava realizacija ciljeva kako Strateškog plana Ministarstva kulture za razdoblje 2013.-2016., tako i samoga natječaja za dodjelu bespovratnih sredstava neprofitnim medijima.

Stav je UNMK-a da bi, umjesto povećavanja broja financiranih neprofitnih portala i drugih medija, trebalo pristupiti obrnutom procesu, koji bi zaista predstavljao pravi izazov javne medijske politike: okrupnjavanju neprofitne medijske scene. Na njoj u ovom trenutku postoji veliki broj vrijednosno bliskih medija, konceptijski raznovrsnih (od „općih“ do specijaliziranih za pojedina područja), komplementarnih s obzirom na vrstu medija i tehnologiju. Njihovo povezivanje u tri ili četiri „elektroničke publikacije“ bilo bi pretpostavka za neusporedivo jači javni utjecaj neprofitnih medija i jače prisustvo karakterističnih „neprofitnih“ tema, novinarskog izraza i senzibiliteta u javnosti. Takve bi publikacije mogle imati prepoznatljive rubrike koje se odnose na specifične teme postojećih specijaliziranih medija - rodnu ravnopravnost, zaštitu okoliša, kulturu, znanost... mogle bi imati kvalitetne i redovite dopisnike iz većih gradova i regionalnih središta (umjesto „lokalnih“ neprofitnih medija koji su se zadnjih godina počeli osnivati), te iz inozemstva. Video i audio produkcije mogle bi također funkcionirati u okviru takvih, snažnih neprofitnih portala i na njima imati osiguranu platformu za objavljivanje vlastitih proizvoda.

Smatramo da bi tijela zadužena za provedbu javne medijske politike trebala što prije otvoriti temeljitu javnu raspravu o mogućnostima okrupnjavanja neprofitne medijske scene. Naime, potrebno je imati u vidu da krajnji korisnici potpora neprofitnim medijima nisu medijski nakladnici, nego javnost.

Potrebno je zato javnost uključiti u rasprave o modelima financiranja - prije svih civilno društvo, sindikate, akademsku zajednicu. Predložak za raspravu o neprofitnoj medijskoj sceni trebale bi biti Preporuke za unapređenje programa potpore koje je u proljeće 2014. godine sastavilo Povjerenstvo za neprofitne medije pri Ministarstvu kulture.

Tehnički, proces okrupnjavanja neprofitne medijske scene bilo bi moguće provesti tako da se svi koji se prijave na natječaj za relativno velike iznose, pozovu da predlože vlastiti model integracije kvalitetnih novinara, urednika, drugačijih vrsta medija, kreativnih rješenja, pratećeg stručnog kadra, u svoju uređivačku koncepciju. Nakladnici kojima nakon natječaja pripadne višegodišnja potpora koja bi doista omogućila ovakvo snaženje i integriranje medija - bili bi obavezni provesti prihvaćeni model.

2. Novi model: Fond za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija

U srpnju 2013. godine stupile su na snagu izmjene i dopune Zakona o elektroničkim medijima. Fond za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija, kojim upravlja Agencija za elektroničke medije (VEM), tim je izmjenama otvoren i neprofitnim elektroničkim medijima. Zakonom je propisano da ulaganje sredstava Fonda ima za ciljeve (čl. 64. St. 3.) da se njima potiče „proizvodnja i objavljivanje audiovizualnih i radijskih programa i sadržaja nakladnika televizije i/ili radija na lokalnoj i regionalnoj razini, neprofitnih nakladnika televizije i/ili radija, neprofitnih pružatelja medijskih /.../ neprofitnih pružatelja elektroničkih publikacija, neprofitnih proizvođača audiovizualnih i/ili radijskih programa, koji su od javnog interesa i osobito su važni za: ostvarivanje prava građana na javno informiranje; poticanje kulturne raznolikosti i njegovanje baštine; razvoj odgoja i obrazovanja; razvoj znanosti; razvoj umjetnosti; poticanje stvaralaštva na narječjima hrvatskoga jezika; poticanje posebnih kulturnih projekata i manifestacija; nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj; poticanje razvoja svijesti o ravnopravnosti spolova i drugih najviših vrednota ustavnoga poretka; poticanje svijesti o ravnopravnosti rodnih identiteta i spolnoj orijentaciji; poticanje kvalitetnih programa za djecu i mlade kojima je cilj promicanje njihove dobrobiti; podizanje svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom, kao i promicanje i poštovanje njihovih prava i dostojanstva, uključujući borbu protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom; povijesno vjerodostojno prikazivanje Domovinskoga rata; razvoj i poticanje programa medijske

pismenosti; zaštitu okoliša; promociju zdravlja i poticanje zdravstvene kulture". Drugi zakonom određen cilj jest da se sredstvima fonda potiče „zapošljavanje visokoobrazovanih stručnih radnika“.

Kriteriji za dodjelu sredstava Fonda Zakonom su ovako definirani: „Značenje audiovizualnog i/ili radijskog programa, odnosno sadržaja elektroničke publikacije za ostvarivanje ciljeva /.../; kvaliteta i sadržajna inovativnost ponuđenog audiovizualnog i/ili radijskog programa, odnosno sadržaja elektroničke publikacije; interes za opći, odnosno lokalni ili regionalni kulturni razvitak; dostupnost programa i sadržaja osobama s invaliditetom; drugi kriteriji koje /.../ pravilnikom utvrdi Vijeće za elektroničke medije.

A. Jasnoća ciljeva i kriterija

Pravilnik o fondu za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija <http://www.e-mediji.hr/hr/aem/fond-za-pluralizam/> u bitnome preuzima zakonsku definiciju tematskog okvira kojem su namijenjena sredstava Fonda (čl. 6. i čl. 13. st. 3. Pravilnika).

Kodeks pozitivne prakse, standarda i mjerila za ostvarivanje financijske potpore programima i projektima udruga određuje da se postupak odobravanja financijske potpore temelji između ostalih, na načelu „raspisivanja javnih natječaja, s **jasnim uvjetima natječaja, mjerilima za procjenjivanje prijava i** postupku odobravanja financijskih potpora (...)“.

UNMK ističe da se ciljevi Fonda, kako su navedeni u Pravilniku, ne mogu smatrati jasnim uvjetima natječaja u smislu Kodeksa pozitivne prakse. Naime, programe koji su „od javnog interesa i osobito važni“ da bi bili financirani sredstvima Fonda, Zakon i Pravilnik opisuju pomoću nekoliko raznovrsnih kategorijalnih registara koje ostavljaju nedorečenima, kao i njihov međuodnos:

- Kategorija **ostvarivanja prava** (na „javno informiranje“);
- Kategorija „**poticanja razvoja svijesti**“ odnosno „**poticanja svijesti**“;
- Kategorija **poticanja društvenih i kulturnih događaja** (projekata, manifestacija, posebno projekata medijske pismenosti) ili razvoja određenih oblika društvene svijesti (znanosti, umjetnosti)
- Kategorija **usmjerenosti na određene društvene skupine** (djeca, mladi, odgoj i obrazovanje, osobe s invaliditetom);

- **Jezična kategorija** (poticanje stvaralaštva na narječjima hrvatskoga jezika, proizvodnja i objavljivanje audiovizualnih i radijskih programa od javnog interesa koji su osobito su važni za nacionalne manjine u RH - što vjerojatno uključuje i jezike i pisma nacionalnih manjina)
- Posebno, povijesno vjerodostojno prikazivanje Domovinskog rata, zaštita okoliša, promocija zdravlja i poticanje zdravstvene kulture.

Iz ovako koncipiranih kriterija ne može se dobiti odgovor na pitanja poput:

- Što je to „od javnog interesa“, a što je ujedno „osobito važno za ostvarivanje prava građana na javno informiranje“?
- U kakvom su međuodnosu „javni interes“ i „najviše vrednote ustavnoga poretka“?
- Zašto je „rodna ravnopravnost“ posebno izdvojena u odnosu na druge „najviše vrednote ustavnoga poretka“ koje se zbirno spominju u istoj alineji, premda je u čl. 3. Ustava navedena kao jedna od njih?
- Zašto je „zaštita okoliša“ izdvojena u posebnoj alineji, premda je i ona (u formulaciji „očuvanje prirode i čovjekova okoliša“) taksativno navedena među najvišim vrednotama u čl. 3. Ustava? Znači li to da ZEM i Pravilnik pretpostavljaju nekakvu hijerarhiju među najvišim ustavnim vrednotama, u kojoj bi na prvom mjestu bila „zaštita okoliša“, zatim „rodna ravnopravnost“ pa za njima sve ostale ustavne vrednote? Ako je tako, znači li to ujedno da ponuđeni program koji se sadržajno usredotočuje na zaštitu okoliša ili na rodnu ravnopravnost može na osnovu te činjenice očekivati bolju ocjenu evaluatora od programa koji se bave nekom od drugih najviših ustavnih vrednota?
- Također, briga za djecu, osobe s invaliditetom itsl. sadržane su u pojmu „socijalna pravda“ kao Ustavom navedenoj najvišoj ustavnoj vrednoti - dakle u kakvoj su korelaciji ti kriteriji prema drugima, koji bi mogli biti sadržani u pojmu „socijalna pravda“?
- Zašto je upravo tema „Domovinski rat“ u Pravilniku istaknuta kao jedina historijska tema? Zašto se samo u vezi s njom inzistira na „vjerodostojnosti“? Podrazumijeva li se to da je druge teme dopušteno prikazivati na nevjerodostojan ili neistinit način?

UNMK je u toku javne rasprave o izmjenama i dopunama ZEM-a upozorila na nelogičnost izdvajanja rodne ravnopravnosti iz vrednota (što je kasnije iz ZEM-a prepisano i u Pravilnik o Fondu). MK je odgovorilo (<http://www.min-kulture.hr/userdocs/images/JAVNA%20RASPRAVA/Izvje%C5%A1%C4%87a%20savjetovanja/obrazac-savjetovanja%20sa%20zainteresiranom%20javno%C5%A1%C4%87uZEMkona%C4%8Dni%20prijedlog%2020%205%2>)

[0.pdf](#)) da je „iako je ravnopravnost spolova jedna od najviših vrednota ustavnog poretka ista je posebno istaknuta na zahtjev Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova“. Stav je UNMK-a da zahtjev Pravobraniteljice ne može biti dovoljan razlog za ovakvo zakonsko isticanje jedne ili dviju vrednota u odnosu na sve ostale.

UNMK upozorava da je Pravilnik (kao i ZEM) izbjegao odgovoriti na ključno pitanje za financiranje medijskih/novinarskih sadržaja javnim sredstvima – kakva je uopće radna definicija „javnog interesa“ u kontekstu Fonda za pluralizam i raznovrsnost. Umjesto odgovora na to pitanje dobili smo niz nerazrađenih natuknica koje ne možemo smatrati **jasnim uvjetima natječaja** u smislu Kodeksa pozitivne prakse.

Kriteriji (čl. 13. St. 3. Pravilnika) također samo prepisuju tekst iz zakona. Pravilnik bi trebao sadržavati operativnu razradu ZEM-a, dakle pružiti jasne odgovore na pitanja u vezi kriterija kojima se Zakon ne bavi, npr:

- Na koji se način određuje važnost nekog programa za ostvarivanje ciljeva?
- Što u smislu Fonda znači „kvaliteta“, a što „sadržajna inovativnost“ programa? Kako se egzaktno vrednuju te kategorije?
- U kakvoj su korelaciji sintagma „program od javnog interesa“ koja se navodi u ciljevima dodjele sredstava Fonda (čl. 6. Pravilnika) i sintagma „interes za opći, odnosno lokalni ili regionalni kulturni razvitak“ koja se navodi u kriterijima (čl. 13. st. 3. Pravilnika)? Ovakvo ponavljanje sličnih sintagmi u „ciljevima“ i „kriterijima“ dovodi do logičke pogreške „circulus vitiosus“.

B. Koncept natječaja (iz rakursa portala)

Tekst natječaja (<http://www.e-mediji.hr/hr/aem/fond-za-pluralizam/javni-natjecaj-br-06-14-za-raspodjelu-sredstava-fonda-za-poticanje-pluralizma-i-raznovrsnosti-elektronickih-medijskih-usluga/>) predviđa da neprofitni „pružatelji elektroničkih publikacija“ (tj. portali) prijavljuju jedan sadržaj koji obuhvaća „do pet različitih tematskih cjelina“ (koje su ustvari, prema ZEM-u, „objekti“ od posebne važnosti programa i sadržaja od javnog interesa čija se proizvodnja potiče sredstvima Fonda). Natječaj propisuje da „članci moraju biti objavljeni na naslovnici elektroničke publikacije uz *vremensko trajanje* tj. 'držanje' na stranici najmanje 1 dan za članke koji su osobito važni za javno informiranje odnosno 7 dana za članke iz ostalih tematskih cjelina“ (točka 5.2. natječaja raspisanog 4. rujna 2014.).

Kriteriji za dodjelu potpore (točka 6. Natječaja) razrađuju Kriterije iz Pravilnika o Fondu, odnosno ZEM-a i to sljedeći način:

a. Značenje programa za realizaciju ciljeva taksativno navedenih ZEM-om i Pravilnikom; u tekstu Natječaja ti se kriteriji opisuju kao:

- „Značenje prijavljenog programskog usmjerenja, sadržaja/emisije za ostvarivanje javnog interesa, na obaviještenosti svih državljana RH, pripadnika hrvatskih nacionalnih manjina i zajednica u inozemstvu, te ostvarivanje prava nacionalnih manjina u RH, ostvarivanje ljudskih prava i političkih prava građana te unapređivanje pravne i socijalne države te civilnog društva; djecu i mlade ili su namijenjeni djeci i mladima; osobe s posebnim potrebama; očuvanje hrvatskoga nacionalnog i kulturnog identiteta; poticanje kulturnog i umjetničkog stvaralaštva, kulturu javnog dijaloga; razvoj obrazovanja, znanosti, umjetnosti, športa, zaštitu prirode, okoliša i ljudskog zdravlja, poticanje medijske pismenosti;
- **Razrađenost i obrazloženost relevantnosti** teme i potreba ciljanih publika zbog kojih je ta tema u skladu s javnim interesom.
- **Izvornost** ponuđenog sadržaja (do koje se mjere u okviru programa obrađuju teme koje nisu prisutne u ostalim medijima)
- Predloženi sadržaj mora biti **usmjeren javnosti** i na širenje kritičkog mišljenja i prostora javnog dijaloga;
- Ostvarena **suradnja** s drugim neprofitnim medijima, civilnom društvom i zainteresiranom javnošću (npr. škole, fakulteti, gradovi, županije...) koja je važna za prikupljanje relevantnih informacija i pripreme kvalitetnog medijskog sadržaja. Uspostavljeno partnerstvo s predstavnicima svih zainteresiranih dionika pripomaže stalnom i uspješnom poticanju proizvodnje medijskog sadržaja sukladno s izabranim temama /.../;
- Ponuditelj treba dokazati da će za provedbu predloženog programskog usmjerenja /.../ osigurati osnovne ljudske i materijalne (oprema) kapacitete;
- Iskustvo predloženog tima u novinarskom radu te radu u prijavljenim uređivačkim koncepcijama /.../ relevantnima za natječaj.“

b. Kvaliteta i sadržajna inovativnost; Taj kriterij u Natječaju je podijeljen na:

- **Sadržajnu kvalitetu** (aktualnost, konstruktivna analitičnost u obradi tema, profesionalnost, objektivnost;
- **Kvalitetu realizacije** (korištenje multimedijalnog pristupa /foto-galerije, vide, oprema teksta, linkovi na

tekstove sličnih tema/, dinamika i plan provedbe, realnost troškova, „neprofitne elektroničke publikacije trebaju funkcionirati kao informacijski portali s minimalnom tjednom obradom sadržaja“.

- **Inovativnost** (uključuje „odabir više tema i inovativniji pristup u okviru predloženog usmjerenja sadržaja/emisije kada je moguće jednom temom obuhvatiti više tema iz članka 6. Stavak 1. Pravilnika; Upotreba različitih novinarskih oblika; Komunikativnost (određuje postoji li komunikacija između novinara i slušatelja/gledatelja/čitatelja odnosno jesu li na neki način utjecali/sudjelovali u njezinom (nije jasno čijem? - op. unmk) stvaranju.“

c. Interes za opći, odnosno lokalni ili regionalni kulturni razvitak (Ovaj kriterij u Natječaju je elaboriran sljedećim riječima: „Kriterij se odnosi na prilagođenost sadržaja publikama i medijima kojim se prenosi.“)

d. Dostupnost programa i sadržaja osobama s invaliditetom (Elaboracija: „Kriterij se ostvaruje korištenjem primjerice: podnaslova, znakovnog jezika, zvučnim opisom, tekstualnim prevođenjem.“

UNMK smatra da natječaj Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija, ovako koncipiran, sadrži brojne probleme. Navodimo najvažnije:

1. „**Objekti**“ od posebne važnosti programa i sadržaja od javnog interesa čija se proizvodnja potiče sredstvima Fonda (ZEM, čl. 64. st. 1.) ujedno se u Zakonu javljaju i kao **ciljevi** (čl. 64. st. 3. - pri čemu nije posve jasno radi li se o ciljevima zakonodavca, Fonda, nakladnika neprofitnih medija ili njihovih programa i sadržaja). U Pravilniku se ti „objekti“ također javljaju (i) kao ciljevi (čl. 13. st. 3.), ali bez dodatne elaboracije. U tekstu Natječaja ti oni se pojavljuju kao „**programi/sadržaji**“ (točka 5.1.), dakle ne više kao „**objekti**“ od posebne važnosti programa i sadržaja. Potom se oni u tekstu Natječaja pojavljuju i kao „**označeno (signifié)**“ prijavljenog programskog usmjerenja koji su ujedno i **bitni indikatori kriterija** za dodjelu potpore (tč. 6. 1. - „**značenje** prijavljenog programskog usmjerenja /.../ za ostvarivanje javnog interesa/.../“). Time se nastavlja logički „circulus vitiosus“ koji je vidljiv već iz analize ZEM-a i Pravilnika, tj. kriteriji se tumače programskim usmjerenjem, programsko usmjerenje sadržajima i programima, sadržaji i programi ciljevima, ciljevi tematskim okvirom, tematski okvir javnim interesom itd. **I ovdje se dakle, kao i u Programu dodjele bespovratnih sredstava neprofitnim medijima, javlja**

problem da tijelo koje dodjeljuje potporu nije jasno odredilo u čemu se sastoji javni interes u medijskoj djelatnosti, pa tako niti u financiranju rada neprofitnih medija.

2. Tekst Natječaja pritom se razlikuje od teksta Zakona i Pravilnika: u tekstu Natječaja, naime, popis „označenog“ (*signifié*) prijavljenog programskog usmjerenja koji su ujedno i bitan indikator kriterija za dodjelu potpore (tč. 6.1.) sadrži neke „'objekte' od posebne važnosti“ koje taksativno nabraja ZEM, pri čemu u nekim slučajevima koristi nešto izmijenjenu terminologiju („nacionalne manjine“, pojedine ustavne vrednote poput „ljudskih prava“, „pravnu i socijalnu državu“, „djecu i mlade“, „nacionalni identitet“, „poticanje kulturnog i umjetničkog stvaralaštva“...); neke „'objekte' od posebne važnosti“ koji su pobrojani u ZEM-u i u Pravilniku uopće ne spominje („Domovinski rat“, „posebne kulturne projekte i manifestacije“), ali uvodi neke nove „'objekte'/označeno (*signifié*)“: „šport“, „očuvanje hrvatskog nacionalnog i kulturnog identiteta“, „prava nacionalnih manjina“, „obaviještenost svih /.../ pripadnika hrvatskih nacionalnih manjina i zajednica u inozemstvu“). Dakle, **tekst Natječaja u pogledu razrade kriterija ne korelira u potpunosti sa ZEM-om i Pravilnikom, unoseći pritom dodatnu terminološku i sadržajnu zbrku.**
3. U natječaju se „objekti od posebne važnosti“ (čl. 6. Pravilnika) javljaju kao *teme* (tč. 6.-1.); međutim, neki od tih „objekata“ po svojem karakteru *nisu i ne mogu biti* teme. Da podsjetimo, čl. 6. Pravilnika, isto kao i ZEM (čl. 64. st. 1.), govori o „audiovizualnim i radijskim programima i sadržajima /.../ „koji su od javnog interesa i osobito su važni za“ - te nabraja „objekte od posebne važnosti“: „ostvarivanje prava građana na javno informiranje, poticanje kulturne raznolikosti i njegovanje baštine, /.../ poticanje stvaralaštva na narječjima hrvatskoga jezika, /.../ razvoj i poticanje programa medijske pismenosti /.../. **Natječaj proglašava temom nešto što po svojem karakteru nije tema. Sam Pravilnik (čl. 6.) miješa razine i zato je u operativnom smislu teško upotrebljiv,** (što smo pokušali pokazati u dijelu „A. - Jasnoća ciljeva i kriterija“).
4. Tekst Natječaja u poglavlju „6. -1 (Značenje programa / sadržaja za realizaciju tema“) među kriterijima za dodjelu potpore navodi i kriterij „Razrađenost i obrazloženost relevantnosti teme i potreba ciljanih publika zbog kojih je ta tema u skladu s javnim interesom“. **Smatramo da tijelo koje raspisuje natječaj za medije ne može taksativno nabrojati „teme“ za koje se odobravaju sredstva, a zatim od nakladnika koji se prijavljuju na natječaj zahtijevati da mu obrazlaže**

relevantnost tih istih tema i javni interes u odnosu na njih, te da na osnovu ocjene „razrađenosti i obrazloženosti“ određuje opravdanost prijedloga za financiranje.

5. Kriterij „usmjerenosti javnosti“ je nerazumljiv; budući da se radi o medijskoj proizvodnji, podrazumijeva se kako se radi o „usmjerenosti javnosti“.
6. Kriterij „ostvarena suradnja s drugim neprofitnim medijima, civilnim društvom i zainteresiranom javnošću (npr. škole, fakulteti, gradovi, županije...) koja je važna za prikupljanje relevantnih informacija /.../“ **direktno se protivi osnovnoj logici novinarske profesije.** Tvrdnja iz Natječaja: „Uspostavljeno partnerstvo s predstavnicima svih zainteresiranih dionika pripomaže stalnom i uspješnom poticanju proizvodnje medijskog sadržaja“ sa stanovišta novinarske prakse je neistinita. Naime, novinari ne prikupljaju informacije na osnovu ostvarene suradnje s tijelima javne vlasti, nego su tijela javne vlasti dužna, prema Zakonu o medijima i Zakonu o pravu na pristup informacijama, pružati odgovore i informacije na zahtjeve novinara (i građana). Jasno je da novinari pritom imaju svoje mreže poznanstava i informatora u raznim područjima društvene i političke djelatnosti, ali ona se drži u diskreciji i ne može biti predmet ovakvih pitanja. Osim toga, suradnja s drugim neprofitnim (zašto samo njima?) medijima ne može, ili može samo iznimno, biti u funkciji prikupljanja informacija.
7. Kriterij „inovativnosti“ se definira kao „odabir više tema i inovativniji pristup u okviru predloženog programskog usmjerenja sadržaja/emisije kada je moguće jednom temom obuhvatiti više tema iz članka 6. Stavak 1. Pravilnika“; pritom je, napominjemo još jednom, izbor prijavitelja natječajnim propozicijama limitiran na pet „tema“ od ponuđenih dvadesetak. Prije svega, **nejasnim smatramo zašto su prijavitelji limitirani u izboru „tema“, tj. zašto ne mogu slobodno kombinirati sve „teme“ koje ZEM i Pravilnik navode kao „objekte“ od posebne važnosti**“. Osim toga, **inovativnost se u novinarskoj profesiji nikako ne može identificirati s kombiniranjem predloženih tema**; naprotiv, inovativnost u novinarstvu sadrži mnoštvo drugih elemenata – poput analize društvenih i političkih događaja radi identificiranja aktualne i relevantne teme, odabir odgovarajuće novinarske forme, sposobnost brze reakcije, konzultiranje pouzdanih izvora i zanimljivih sugovornika, sposobnost zanimljivog načina prikazivanja/pisanja, sposobnost kritičkog mišljenja utemeljenog na dobrom poznavanju problematike, smislenu kombinaciju različitih medija i žanrova, atraktivan način opreme i plasiranja sadržaja... Osim toga **„kriterij inovativnosti“ ne može se primijeniti**

na natječajni prijedlog, nego samo na objavljene sadržaje - dok je čitav natječaj, po našem sudu metodološki pogrešno - usredotočen na evaluaciju „projektnih prijedloga“.

8. Odredba prema kojoj je „vremensko trajanje tj. 'držanje' na stranici najmanje 1 dan za članke koji su osobito važni za javno informiranje odnosno 7 dana za članke iz ostalih tematskih cjelina“ predstavlja **nelegitimno upletanje u uređivačku slobodu**. Naime, sredstva Fonda nisu namijenjena oglašavačkoj djelatnosti (gdje bi bilo primjereno odrediti trajanje oglašavanja) nego novinarskoj, pri čemu uredništvo ima pravo, s obzirom na svoje prioritete, određivati trajanje nekog priloga na naslovnici. Osim toga, nejasna je formulacija „za članke koji su osobito važni za javno informiranje“, imamo li u vidu da ZEM čl 64. st. 1. nalaže da se sredstvima Fonda potiču sadržaji koji su „od javnog interesa i osobito važni /.../“. Iz napisanoga proizlazi da bi financiranje članaka koji nisu „osobito važni za javno informiranje“, sredstvima Fonda, bilo protuzakonsko trošenje financijskih sredstava.

Pravdanje sredstava Fonda (<http://www.e-mediji.hr/hr/aem/fond-za-pluralizam/pravdanje-sredstava-fonda-za-poticanje-pluralizma-i-raznovrsnosti-elektronickih-medija-upute-za-pravdanje-dodijeljenih-sredstava-fonda-2014/>) usredotočeno je isključivo na kvantitativne pokazatelje (od korisnika - nakladnika portala se traži podatak o duljini objavljenih članaka u broju kartica, što mora odgovarati broju kartica koji je naveden u prijavi). UNMK smatra da bi posvećivanje pažnje drugim relevantnim pokazateljima, a prije svega: kvaliteti objavljenog sadržaja, javnom utjecaju (impact) medija i objavljenog sadržaja, pojedinim aspektima organizacijske kulture - prije svega usmjerenosti na rad s mlađim novinarima - trebali biti odlučujući pri evaluaciji opravdanosti uložениh sredstava. Ta bi ocjena ujedno trebala biti odlučujuća i u novim natječajima za dodjelu sredstava Fonda. Rješenje kojim se pravdanje sredstava Fonda svodi na kvantitativne pokazatelje o broju objavljenih kartica smatramo u suprotnosti s logikom novinarske profesije i u suprotnosti s osnovnim smislom postojanja Fonda - razvojem i novinarske profesije i unapređenjem javnog informiranja. Osim toga, izvještajni obrasci sadrže mnoštvo drugih zahtjeva koje smatramo suvišnim administriranjem, o čemu je grupa neprofitnih nakladnika već obavijestila VEM i zatražila modifikaciju natječaja u tom pogledu.

C. Transparentnost natječaja

Terminološka i logička zbrka koja se proteže kroz propise koji određuju rad Fonda za razvoj pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija, od ZEM-a preko Pravilnika o Fondu do

samog teksta natječaja, utječe na to da se natječaj za raspodjelu sredstava Fonda ne može smatrati u potpunosti transparentnim.

Osim toga, (za razliku od npr. Programa dodjele bespovratnih sredstava neprofitnim medijima koji vodi Ministarstvo kulture) na službenim web stranicama Agencije i VEM-a nisu objavljene evaluacije pristiglih ponuda neprofitnih nakladnika, nego je samo objavljen broj bodova dodijeljenih svakom pojedinom mediju (<http://www.e-mediji.hr/hr/aem/fond-za-pluralizam/odluka-o-dodjeli-sredstava-fonda-javni-natjecaj-broj-06-14/>). Nejasnoću odluke o dodjeli sredstava dodatno pojačava činjenica da broj bodova ne korespondira uvijek s količinom dodijeljenih financijskih sredstava. ZEM (čl. 64. St. 7.) ovlašćuje VEM za angažiranje ovlaštenih vrednovatelja radi pomoći prilikom ocjenjivanja prijave na javni natječaj za raspodjelu sredstava Fonda. Tu priliku VEM nije iskoristio, čime nije ispunio zahtjev iz Kodeksa pozitivne prakse, standarda i mjerila za ostvarivanje financijske potpore programima i projektima udruga (tč. I, st. 3, alinea 4.): „procjenjivanje prijavljenih projekata i programa od strane stručnih tijela, osnovanih od davatelja financijskih potpora, koja čine predstavnici tijela državne uprave, znanstvenih i stručnih institucija i neprofitnih pravnih osoba (udruge, zaklade i dr.), sukladno poslovniku ili drugome aktu o radu stručnih tijela“.

Tijekom javne rasprave, a u vezi transparentnosti natječaja Fonda, Ministarstvo kulture je zastupalo sljedeći stav: „Kako bi se osigurala transparentnost u raspodjeli sredstava iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija i odgovarajuća primjena stručnih kriterija, **potrebno je uvesti nezavisno procjenjivanje programa i sadržaja od strane nezavisnih vrednovatelja**, koje može za tu svrhu angažirati Vijeće za elektroničke medije.“ (Ministarstvo kulture, Ocjena stanja uz Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama ZEM-a <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=8536>) No usprkos kategoričkom stavu MK o nužnosti nezavisnog procjenjivanja, VEM nije angažirao ovlaštene stručne vrednovatelje.

Osim toga, u postupku javne rasprave o prijedlogu izmjena ZEM-a 2013. Godine bio je i onaj koji je tražio pobliže određenje pozicije nezavisnih vrednovatelja koje može angažirati Vijeće za elektroničke u odnosu na mogući sukob interesa.

„Djelokrug i način rada stručnih vrednovatelja propisat će Vijeće pravilnikom. Navedeni pravilnik sadržavat će i odredbe o sprečavanju sukoba interesa“, bio je stav Ministarstva iznesen u javnoj raspravi. Međutim, Vijeće nije imenovalo nezavisne vrednovatelje, niti je donijelo pravilnik o radu toga tijela, a Pravilnik o fondu za poticanje pluralizma i

raznovrsnosti elektroničkih medija nije regulirao pitanje sukoba interesa samih članova/ica VEM-a koji donose odluke o dodjeli sredstava Fonda.

Dana 20. siječnja 2015. UNMK je uputila VEM-u pismeni zahtjev za razjašnjenje nekih nejasnoća vezanih uz natječaj Fonda (postavljanje u poseban položaj pojedinih ustavnih vrednota, odnos broja bodova i financijske potpore) tražeći ujedno evaluaciju portala H-Alter. Do zaključenja ovoga teksta od VEM-a nismo zaprimili odgovore.

D. Visina i broj potpora

Zakon o HRT-u propisuje da je HRT obavezan 3% od prikupljenih sredstava na ime pristojbe uplatiti Fondu za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija.

Pravilnik o Fondu za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija određuje da se ta sredstva raspodjeljuju neprofitnim medijima u sljedećim postocima:

- neprofitni pružatelji elektroničkih publikacija - 3%
- neprofitni proizvođači audiovizualnog programa - 3%
- neprofitni proizvođači radijskog programa - 1%

To znači da je neprofitnim medijima u 2014. „pripalo“ ukupno 972.000,00 kn podijeljeno na natječaju 1/14 te 1.504.668,3 na natječaju 6/14;

Nakon dva provedena natječaja uočeno je da Vijeće za elektroničke medije ovaj iznos distribuira svim nakladnicima i producentima koji su prošli na formalnom dijelu natječaja.

Na prvom natječaju čiji su rezultati objavljeni u svibnju 2014. podijeljeno je ukupno 972.000,00 kuna za 16 neprofitnih programa, odnosno u prosjeku 60.750,00 kn po programu;

Na drugom natječaju čiji su rezultati objavljeni u prosincu 2014. podijeljeno je ukupno 1.504.668,00 kuna 21 neprofitni program, odnosno 71.650,85 kn po programu.

Realno je očekivati da će se u perspektivi sve veći broj nakladnika i producenata prijavljivati na natječaj Fonda i zadovoljavati formalnu razinu natječaja, što znači da će sredstva Fonda, ako se VEM i dalje bude rukovodio ovakvom praksom raspodjele sredstava, biti raspodjeljivana u sve manjim iznosima. U svojem registru VEM u ovom trenutku ima zavedene 52 neprofitne elektroničke publikacije, 9 neprofitnih radijskih nakladnika te 8 neprofitnih proizvođača radijskih i/ili AV programa, uz trend povećavanja njihova broja. **Iz razloga detaljno elaboriranih pod 1.-A, UNMK smatra da bi**

sredstva Fonda trebala biti usmjerena na limitirani broj medija, kako bi se ostvario osnovni cilj Fonda - razvoj i novinarske profesije i unapređenje javnog informiranja. Zbog toga smatramo da bi VEM ubuduće trebao jasno, u tekstu natječaja ili u Pravilniku o Fondu, odrediti gornje i donje limite potpora i broj potpora na natječajima Fonda.

S A Ž E T A K:

Od 2013. godine uspostavljena su dva nova modela financiranja neprofitnih medija kao područja djelovanja od interesa za opće dobro:

- 1. Program dodjele bespovratnih sredstava neprofitnim medijima** (čiji je nositelj Ministarstvo kulture RH). Ovaj je program uspostavljen uredbom Vlade RH i povećanjem ukupnog fonda koji se ranijih godina neprofitnim medijima dodjeljivao putem Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. Program je razvio jasne kriterije za dodjelu sredstava i povećao transparentnost, a formirano je i stručno povjerenstvo za evaluaciju neprofitnih medija. Poteškoće s programom su - neobrazložene intervencije Ministarstva u odluke povjerenstva, uvrštavanje nakladnika koji nemaju status neprofitnih, smanjivanje iznosa maksimalnih potpora što uzrokuje stanje pravne nesigurnosti, nemogućnost dugoročnog planiranja rada medija, podizanja njihove kvalitete i javnog utjecaja, odljev suradnika. Ne postoji poslovnik o radu stručnog povjerenstva (kao niti odgovarajući propis o samom programu), čije bi postojanje moglo doprinijeti eliminaciji dijela poteškoća.
- 2. Fond za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija** (kojim upravlja Agencija za elektroničke medije) - izmjenama Zakona o elektroničkim medijima iz 2013. godine uključio je, pored lokalnih radija i televizija, i neprofitne medije i produkcije. Raspodjela sredstava neprofitnim medijima putem ovoga modela opterećena je nedovoljnom jasnoćom osnovnih kategorija i propozicija kao i pretjeranim administriranjem koje zanemaruje logiku novinarske/medijske proizvodnje, pa time i osnovni smisao Fonda: razvoj i novinarske profesije i unapređenje javnog informiranja.

Oba opisana modela financiranja neprofitnih medija imaju nekoliko bitnih nedostataka koje bi, u cilju efikasnijeg ulaganja sredstava radi zadovoljenja javnog interesa za

kvalitetnim i relevantnim informiranjem, što prije trebalo ispraviti:

- **odsustvo jasnog određenja javnog interesa u medijima**, pa time i javnog interesa u financiranju (neprofitnih) medija; popis značenja-ciljeva-tema-kriterija iz ZEM-a i drugih podzakonskih propisa nije rezultat sustavnog promišljanja javnog interesa u medijima, već je niz nabacanih i nerazrađenih natuknica;
- **odsustvo jasne vizije društvene uloge neprofitnih medija** i njihove obaveze u javnom prostoru, pa time i poželjnog karaktera neprofitne medijske scene, optimalnog s obzirom na financijske mogućnosti;
- **nedovoljno korespondiranje s pravilima i logikom novinarske profesije i medijskog nakladništva**, opterećivanje administrativnim zahtjevima koji ne koriste unapređenju novinarske struke i javnog informiranja niti pomažu transparentnosti dodjele sredstava, ali u nekim slučajevima znatno otežavaju rad medija; tijela koja dodjeljuju sredstva trebala bi biti osposobljena za evaluaciju sadržaja medija koji se prijavljuju na natječaje i svoje ocjene temeljiti u prvom redu na analizi sadržaja;
- **nedovoljna transparentnost**; novinarstvo i novinarska/medijska proizvodnja, pa tako i neprofitna, izuzetno je izložena političkim interesima i utjecaju, zbog čega je u financiranju medija potrebno pridržavanje najviših standarda koji osiguravaju transparentnost. Netransparentnost u procesu pružanja financijske podrške neprofitnim medijima može dovesti do stvaranja ovisnosti medija i nakladnika o tijelima javne vlasti koja doniraju sredstva, o čelnicima tih tijela kao i političkom strankama i/ili drugim organizacijama i neformalnim grupama kojima oni pripadaju. Stvaranje takvih ovisnosti onemogućava profesionalan rad novinara u neprofitnim medijima, što negativno utječe na ostvarivanje prava građana da budu potpuno i kvalitetno informirani.

P R E P O R U K E:

UNMK predlaže Savjetu za razvoj civilnog društva da usvoji sljedeće zaključke i odluke:

1. Poziv tijelima javne vlasti nadležnima za koncipiranje i provedbu javne medijske politike na otvaranje široke javne rasprave o **medijima u funkciji ostvarivanja javnog interesa** (ta rasprava bila je najavljivana u sklopu javne rasprave o nacrtu medijske strategije/politike, međutim

- nadležna tijela u više su navrata odgodila dovršetak i objavljivanje toga dokumenta);
2. Poziv tijelima javne vlasti nadležnima za koncipiranje i provedbu javne medijske politike na otvaranje široke javne rasprave o očekivanoj **društvenoj ulozi neprofitnih medija i o poželjnom optimalnom obliku neprofitne medijske scene** s obzirom na financijska sredstva koja država može ulagati u to područje. (Mjera 13. Nacionalne strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva /2102 - 2016/ kao jedan od pokazatelja provedbe navodi „broj financiranih elektroničkih publikacija“, međutim povećavanje njihova broja uz zadržavanje iste količine sredstava je kontraproduktivno).
 3. **Tematski i vrijednosni okvir javno financiranih programa neprofitnih medija trebao bi se zasnivati na najvišim vrednotama ustavnog poretka sadržanim u čl. 3. Ustava RH.** Sadržaji koji su u direktnoj suprotnosti s vrednotama ustavnog poretka ne bi trebali biti podržavani.
 4. Financijski se trebaju podržavati **u prvom redu originalni sadržaji odnosno autorski novinarski radovi.** Potrebno je u što većoj mjeri izbjegavati projektne modele financiranja, jer su za medijski/novinarski rad kontraproduktivni. Podrška se treba orijentirati na višegodišnje potpore.
 5. U skladu s čl. 3. Kodeksa pozitivne prakse, standarda i mjerila za ostvarivanje financijske potpore programima i projektima udruga, zatražiti od svih davatelja potpora neprofitnim medijima izvještaje o **poštivanju odredbi Kodeksa i zatražiti od njih dosljedno integriranje tih odredbi u natječaje;** radi povećanja jasnoće i transparentnosti natječaja, te radi postizanja njihovih osnovnih ciljeva - unapređenje kvalitete rada neprofitnih medija i javnog informiranja - zatražiti od davatelja potpora da, u suradnji sa strukom, **preispitaju pojedine segmente modela potpore i usklade ih s pravilima novinarske profesije i logikom pozitivne medijske prakse;** pritom evaluacija sadržaja medija mora imati prednost u odnosu na evaluaciju projektnog prijedloga.
 6. Prijedlog Vladi da razmotri opravdanost rješenja po kojem je Ministarstvo kulture nositelj jednog od modela financiranja neprofitnih medija. Ministarstvo je tijelo političke vlasti i unutar sebe teško može amortizirati političke interese i utjecaje usmjerene prema integritetu neprofitnih medija. Zato bi trebalo **razmotriti ideju vraćanja programa financiranja neprofitnih medija u Nacionalnu zakladu za razvoj civilnoga društva** (dakako, uz zadržavanje postojećeg iznosa fonda potpore i uz dodatno podizanje dosegnutih standarda transparentnosti toga modela), **ili osnivanja posebne zaklade za neprofitne medije.**

Za UNMK:

Dijana Pribačić Jurić, predsjednica UO-a

Toni Gabrić, glavni urednik H-Alter